

ОПЕРАЦИЯ „НАДОЛНИ“ И СЪВЕТСКО- ГЕРМАНСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ (ЯНУАРИ 1933 – ЮНИ 1934)

Самуил Шивачев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията разглежда спецификата на съветско-германските отношения в първата година от управлението на нацистите в Германия. Очертани са главните външнополитически стъпки на двете страни, както и ролята на техните представители. Операция „Надолни“ е по името на Рудолф Надолни – германски пълномощен министър в Москва (август 1933 – юни 1934 г.), блестящ дипломат от кариерата, един от последните големи дипломати в донацисткия период, убеден привърженик на политиката на близко сътрудничество със Съветския съюз. Документите ясно показват сблъсък между германското правителство и пълномощния министър по въпроса за продължаване на Рапалската политика. Това е сблъсък на далновидността и прагматизма на Надолни с агресивността на новите власти в Берлин. От друга страна, Съветският съюз иска доказателства за своята сигурност и продължаване на добрите отношения. Надолни успява смело да предскаже завръщането на Германия към СССР, което се случва през август 1939 г.

Keywords: USSR; Nazi Germany; Rudolf Nadolny; Sir Eric Phipps; German-Soviet relations

Външнополитическият курс на една държава е набор от фактори, които оказват влияние върху територията ѝ. Външната политика изразява общия курс на държавата в международните ѝ отношения. Тридесетте години на XX в. за дипломатията на Германия са именно такъв период, който оказва влияние на територията ѝ и в световен мащаб. Тя използва различен набор от инструменти за постигане на собствените си цели и интереси. Затова спомага и специфичната международна обстановка.

Засилването на националсоциалистите и тяхното идване на власт водят до съществени размествания на политическата сцена. Дълбоката политическа криза от лятото на 1932 г. не е преодоляна с формираното правителство на Франц фон Папен. Германският канцлер става олицетворение на политическа немощ и неспособност, които са плод на ненавист към комунизма и Съвет-

ския съюз и заплашват добрите съветско-германски отношения от Рапалското десетилетие. Опитите му за френско-германско „примирие“ и англо-германска „хармония“ се оказват неуспешни, но поставят на изпитание отношенията със СССР. В края на 1932 г. Фон Папен пада от власт.

През януари 1933 г. е сформирано ново правителство, начело с Адолф Хитлер. След идването си на власт националсоциалистите назначават Фон Папен в новото правителство, което засилва опасенията на съветските дипломати от рязък завой в двустранните отношения. Още по-зловещо за Кремъл е включването на Алфред Хугенберг като министър на икономиката и селското стопанство, както и на члена на ръководството на DNVP¹⁾ Франц Золте като министър на труда. Тези притеснения на властите в Москва не са неоснователни, понеже Хугенберг не прикрива своите крайно отрицателни възгледи към комунизма и в частност – към СССР. Той е инициатор на формирования Харцбургски фронт и е напълно способен да нанесе удар по съветско-германските връзки, особено в икономическите отношения, явяващи се опора на Рапалската политика. Все пак съветските поръчки за машини и оборудване в периода на първата петилетка (1928 – 1932) спасяват от кошмара на безработицата хиляди германски работници в условията на световна икономическа криза. Густав Хилер, работещ в германското посолство в Москва (1922 – 1941), заявява, че *„ако много германски предприятия, особено в областта на строенето на танкове, благосклонно са преживели икономическата криза, то те дължат това на съветските поръчки“* (Leonhard, 1992: 61).

Първите действия на новото правителство в сферата на съветско-германските отношения съответстват на изразената позиция в „Моята борба“ на Адолф Хитлер: *„пробен камък, чрез който преди всичко проверяваме политическите способности... доколкото в действителност сме способни да мислим и правилно да действаме“* (Hitler, 2001: 617).

С оглед на тревогите на СССР на 25 февруари 1933 г. е подписано споразумение по финансовите и икономическите въпроси, което изцяло е в отговор на съветските желания. Германските официални представители заявяват на съветските дипломати, че смяната на правителството няма да има пагубни последиствия за отношенията между двете страни. На 9 март 1933 г. печатният орган на германските делови кръгове „Berliner Börsen-Zeitung“ пише: *„Германо-съветските външнополитически отношения стоят на здрави основи. От една страна, в условията на Версайската система и при съществуващия характер на германо-полските отношения СССР се явява естествен партньор на Германия. От друга страна, добрите отношения с Германия дават на СССР много големи гаранции срещу антисъветски фронт. Със сключването на ново споразумение за кредит със Съветския съюз германското правителство показва, че то не се съсредоточава във вътрешна борба против комунизма, а иска непременно да съхрани предишните германо-съветски отношения“*⁽²⁾.

На 13 март 1933 г. държавният секретар във външното министерство на Германия Бернхард фон Бюлов изпраща на външния министър Константин фон Нойрат записка със заглавие: „Външнополитическото положение на Германия: балансът и новите перспективи“. В нея той прави подробен анализ на моментната ситуация за страната и възможността за ревизия на Версайския договор, отношенията с Франция, Англия и засилването на икономическите връзки с Югославия и Румъния след *„катастрофалното им икономическо положение днес, по този път, в посоката за тяхната външна политика за преобладаващо влияние“*⁽³⁾. В част 3 „За други външнополитически цели“ Бюлов пише: *„за Русия е най-важно да се каже, че ние нямаме друга възможност, без да си стиснем ръцете срещу Полша. От специално значение за нас са добрите връзки с руската армия, която е една възможност за гарантиране на техните оръжия...“*⁽⁴⁾. От документа става ясно, че в началото правителството на Хитлер иска да запази добрите отношения със Съветския съюз, особено в икономическата и военната сфера. В подкрепа на това на 21 март 1933 г. във вестник „Berliner Börsen-Zeitung“ е публикувано интервю с Херман Гьоринг, в което райхсминистърът изразява *„увереност, че съветско-германските отношения ще бъдат стълб за приятелство, както са били в миналото“*⁽⁵⁾.

Тези изказвания са показателни за необходимостта на нацистите външнополитическо спокойствие, за да могат да укрепят властта си в страната. Първите вътрешни стъпки са насочени към справяне с опозицията. На 23 март 1933 г. е приет „Закон за отстраняване на бедствията на народа и Райха“, с който правителството получава правото да променя конституцията, с което законодателно се отменя Ваймарската конституция. На фона на това развитие през април 1933 г. правителството приема решение за ратификация на протокола за удължаване на Берлинския договор от 1926 г., а на 5 май между Берлин и Москва са обменени телеграми за ратификацията на договора, в които отново е заявено желанието за продължаване и разширяване на добрите двустранни отношения⁽⁶⁾. В унисон с тези стъпки на 7 май вестник „Völkischer Beobachter“ излиза със статия в подкрепа *„на съхраняването на приятелските отношения със СССР в интерес на взаимната полза“*⁽⁷⁾.

През май 1933 г. Хитлер изпраща в Лондон своя емисар Алфред Розенберг, за да проучи почвата за евентуалната отмяна на военните клаузи във Версайския договор (1919), налагащи ограничения във въоръжаването на Германия. Аналогичен сондаж се прави и в Париж. Съветското разузнаване в тези страни докладва на центъра, че реакцията на Англия и Франция на немския демарш е отрицателна⁽⁸⁾. Разузнаването в Берлин, което се оглавява от Мойсей Борисович Гордон, предава в Москва, че Хитлер има намерение да излезе от ОН и да започне едностранно въоръжаване на Германия, след което да си върне контрола над Рейнската област⁽⁹⁾.

Наред с тези стъпки националсоциалистическият режим все повече се окопава във властта. На 26 май Германската комунистическа партия е забранена, което скоро става и с Германската социалдемократическа партия, а на 14 юли 1933 г. е публикуван „Закон за реконструкция на партиите“. Следва ударът по независимите профсъюзи и тяхното поглъщане от националсоциалистическия Трудов фронт. Всичко това сериозно притеснява политическите кръгове в Москва. По данни на разузнаването на ОГПУ в Берлин съветското влияние в Германия е в опасност, а се очаква през есента нацистите да направят външнополитически размествания¹⁰⁾. В Москва са притеснени и от подписания на 7 юни 1933 г. Римски договор между Германия, Великобритания, Франция и Италия „за съгласие и сътрудничество по всички международни проблеми: европейски, световни и колониални“ (Mircheva & Baeva, 1988: 64). Съветският съюз разглежда тези договорености като заплаха и опит за изграждане на антисъветски блок. С идеята за по-добри връзки със Съветския съюз през август 1933 г. Хитлер взема решението да назначи дипломата от старата школа Рудолф Надолни за пълномощен министър на Германия в Москва.

През август 1933 г. външният министър на Германия Константин фон Нойрат поставя в ОН ново искане за равноправие във въоръжението¹¹⁾. Западът е притеснен от бързото възстановяване на страната (макар че в първите месеци на управление на нацистите безработицата не пада под 3,5 млн. души¹²⁾), а разрешаването на ремилитаризация на Германия означава zlepоставяне и изменение на собствените принципи. Липсата на диалог по въпроса води до дръзки начин, по който Германия напуска Обществото на народите на 19 октомври 1933 г., след което Хитлер издига лозунга „Пушки вместо масло“. Тази стъпка води до нератифициране на Римския договор.

В доклад на председателя на Совнарком Вячеслав Молотов от 28 октомври 1933 г., изнесен пред сесия на ЦИК на СССР, се подчертава: „В последно време приятелските отношения между Германия и Съветския съюз са спокойни на базата на техния стремеж за мир и развитие на икономическите отношения. На тези принципи ние напълно оставаме верни и сега. Ние виждаме силата на политическото и икономическото сътрудничество на СССР и Германия, сътрудничество в интерес на двете страни и целия свят. Политиката на идеологически войнстващия Розенберг и други е противоположна. Доколкото тази политика е пропита от революционни виждания и завоевателни империалистически планове, те не напълно укрепват приятелските отношения със СССР“¹³⁾. Споменатите в речта на Молотов икономически връзки между СССР и Германия са единственият елемент в отношенията им от Рапалския период, който се съхранява след 30 януари 1933 г. Както и в първите месеци, така и сега, съветското правителство взема под внимание възможността от преустановяване на съветско-германските отношения и при тази ситуация разглежда въпроса за открит военен конфликт.

На фона на тази сложна международна обстановка дейността на германския пълномощен министър в Москва изглежда тежка и на моменти невъзможна. Рудолф Надолни сериозно приема задачата си в Москва, запознавайки се с нравите на новата власт в Берлин, и внимателно изготвя директиви за своята работа в Съветския съюз, които са в духа на постигането на истински добри отношения с великия съсед на Изток¹⁴⁾. Фактът, че директивите са одобрени по официалния ред от Хитлер и Фон Нойрат, свидетелства за намеренията и целта на тактиката в операция „Надолни“.

В началото на януари 1934 г. Полша предлага на СССР да дадат съвместно гаранции на Прибалтика. Това предложение става обществено достояние. В своя записка от 9 януари 1934 г. Надолни формулира ред принципи на германската политика по отношение на СССР, които влизат в разрез с линията на поведение на Хитлер и Фон Нойрат: *„Ние продължаваме да бъдем заинтересовани от съхраняването на целостта на Съветска Русия и като опора за нас по въпросите на световната политика, и като поле на икономическа дейност“*¹⁵⁾. На 15 януари 1934 г. германският пълномощен министър разговаря с наркома по външните въпроси на СССР Максим М. Литвинов и му дава съвети по отношение на съветското недоверие към германската политика. Той заявява: *„Аз смятам за повече от коректно, ако съветското правителство встъпи в контакт с Берлин или с мен в случая, ако то чувства опасност за своите интереси в Прибалтика от страна на нашата политика, Берлинският договор предвижда такива контакти“*¹⁶⁾. След разговора е отправено предложение до Фон Нойрат за съветско-германски разговори по общите теми, касаещи двете страни. Но на 17 януари Надолни получава указанието: *„Не предприемайте инициатива за разговори с ръководни лица за германоруските отношения, нека спокойно да се изчака по-далечното развитие на положението с уверена съдржаност“*¹⁷⁾. Надолни възразява на тези инструкции. В отговор на 12 февруари държавният секретар на МВНР на Германия Фон Бюлов с философски разсъждения по темата заявява, че *„определени подеми и спадове в германоруските отношения са неизбежни и трябва да ги разглеждаме като част от общото. Съхраняването им на едно ниво би струвало много жертви, които не могат да бъдат оправдани. От тази гледна точка, нашата политика, която трябва във всеки момент да е активна по отношение на Русия, не е готова нито във вътрешнополитическата, нито във външнополитическата област“*¹⁸⁾.

При положение че между Берлин и Варшава се готви споразумение и има потенциална опасност за прибалтийските държави, в НКИД (Народния комисариат по външните работи) се появява идеята за нова политика на договорености с Германия. За нея е използвано обръщението на Надолни от 15 януари, за да се осигури независимостта на Прибалтика: 1) засилване на връзките с определяния за главен източник на заплаха за региона – Германия, и 2) разби-

ране на истинските намерения на нацисткото правителство. На 28 март 1934 г. Надолни се среща с наркома Литвинов и прави предложение, целящо постигането на по-добри съветско-германски отношения. Той заявява, че *„желанието за декларация не е достатъчно, за да потвърди добрите отношения. Нужни са повече сериозни действия“*⁽¹⁹⁾.

Реакцията в Берлин е отрицателна, но Надолни настоява пред Фон Нойрат и Фон Бюлов, че съветската инициатива не трябва да се отклонява. Той смята за целесъобразно тя да се използва за разработване на съветско-германски документ, който може да създаде нова основа за равниие на двустранните отношения. С тези свои стъпки Надолни възнамерява да придаде на документа по-широк характер, за да може всяка от страните да определи успешна политика към своя съсед⁽²⁰⁾, стремяща се да избягва конфликт с интересите на партньора. Такъв документ би бил допълнение към Берлинския договор. От своя страна, Литвинов иска декларация от германците, която да потвърждава, че Германия ще се стреми да поддържа независимостта на прибалтийските държави. Целта е тази идея да бъде скрепена с международен акт, и предлага да се открие пътят за присъединяване към този акт и на други заинтересовани страни⁽²¹⁾. Идеята е да се изготви съвместен съветско-германски протокол, в който двете страни да обявят, че са за *„неизменно вземане под внимание в своята външна политика на въпроса за съхраняване на независимостта на прибалтийските държави“*⁽²²⁾, които по-рано са влизали в Руската империя. Надолни характеризира предложението на наркома като *„първа крачка към подобряване на отношенията“* и добавя, че *„твърде много цени съветското предложение независимо от отговора на своето правителство“*⁽²³⁾.

Съветската инициатива има за цел със съгласието на Германия да отклони евентуалния полски отказ от участие в защитата на независимостта на Прибалтика. Присъединяването на Полша може да се превърне в една от опорите на съветската идея за създаване на система за колективна сигурност. Това не се харесва на германското правителство.

В края на март 1934 г. усилията на Рудолф Надолни за подписване на такъв протокол за продължаване на добрите отношения между двете страни предизвиква острата реакция на Адолф Хитлер, Фон Нойрат и Фон Бюлов. Тази инициатива е отклонена от Фон Нойрат с мотива, че *„предложението информирало съветската страна в съответствие с Берлинския договор за текущите германо-полски преговори“*⁽²⁴⁾. Предложението на германската страна е за разширяване на търговията със СССР и за предоставяне на кредит на съветската страна. За Хитлер това е ясно опровержение на идеите от „Моята борба“ по отношение на Съветския съюз.

В телеграма от 3 април Надолни продължава да развива своите аргументи за подобряване на двустранните отношения. Той подчертава, че ще бъде

неправилно да се разглежда съветското предложение само като намерение да отведе Германия „на тънък лед“⁽²⁵⁾. Отхвърлянето на съветското предложение е възприето не само като потвърждение за завоевателните планове на германците, но и като „явно отклонение на протегнатите към нас ръце за мир и значително би влошило вече напрегнатите отношения“⁽²⁶⁾. На 9 април Фон Нойрат телеграфира на германския пълномощен министър да отклони съветското предложение под предлог, че „прибалтийските страни никога не са били заплашвани“⁽²⁷⁾. В телеграмата Фон Нойрат моли да се заяви на съветската страна, че въобще „няма въпрос, който може да стане обект за ново политическо споразумение, а по-скоро към всички политически въпроси се подхожда съобразно съществуващите договорености, предвидени в Берлинския договор“⁽²⁸⁾. Телеграмата изрично нарежда на пълномощния министър освен да спре опитите за реализиране на своята идея, и да не се подписват каквито и да е споразумения със съветската страна, които ще притеснят „нашите източни съседи“⁽²⁹⁾, и особено що се касае за Полша.

Въпреки изричните наставления на 12 април Надолни отново иска от външния министър на Германия „да не се затварят вратите за нормализация на съветско-германските отношения и да се има готовност за започване на разговори“⁽³⁰⁾. Според Надолни предложението на съветското правителство трябва да бъде възприето от управляващите в Германия. За да не получи нов отказ на тази своя инициатива, в телеграмата той добавя две важни фрази: „Този договор (т.е. Берлинският) предвижда двете правителства да продължат приятелските контакти помежду си, за да се стигне до съгласие по всички въпроси от икономически и политически порядък“ и „Германското правителство, в съответствие с това споразумение, е готово да обсъди със съветското правителство въпроса за възстановяване на доверието, което би било добре и за двете страни“⁽³¹⁾. Упорството на Надолни не успява да трогне външния министър Фон Нойрат, който в телеграма от същия ден критикува действията му и пише: „Вашиите действия могат да накарат съветското правителство да направи формално предложение, което ние ще трябва да отклоним“⁽³²⁾. За да пресече възможността на Рудолф Надолни за своеволия, още на 11 април външният министър Фон Нойрат разговаря със съветския посланик в Берлин Лев Хинчук, като му заявява намерението си да блокира развитието на двустранните отношения, с мотива, че „не придава никакво значение на хартиени пактове“, а разбира само тези писмени документи, които съдействат за приятелството⁽³³⁾.

На 14 април Рудолф Надолни връчва на Максим Литвинов официалния отговор на Германия, а Литвинов изразява съжаление от отклоняването на съветското предложение, в което той вижда „естественото средство за подобряване на нашите отношения... Отклоняването от германска страна не дава никакви позитивни предложения, а обратно, отрано отлага

подписването на каквито и да било дипломатически актове^{“34)}. На 21 април наркомът Литвинов връчва на германския пълномощен министър обстоятелствено заявление, което подлага на унищожителна критика аргументацията на германския отговор, без съветското правителство да затваря вратата за преговори. В него се казва: *„Берлинският договор, при цялото свое значение и ценности, не обхваща тези въпроси, които днес са актуални в новата международна ситуация и в политиката на новото германско правителство. Мога да ви уверя, господин пълномощен министър, че ние винаги сме били готови да разгледаме благожелателно конкретните предложения на германското правителство, трябва на дело да бъдат показани, за да има подобряване на взаимоотношенията и укрепването на взаимното доверие между нашите страни“*^{“35)}.

Загрижен да търси изход от ситуацията, създадена от германското правителство, Надолни обръща внимание на факта, че Съветският съюз не се отказва от преговори с Германия за подобряване на отношенията. В съветския запис на разговора фигурира фразата, че германският пълномощен министър пита дали може да направи резюме, в което *„Германия да направи други предложения след нашето (тоест съветското)“*^{“36)}. Литвинов отбелязва правилното разбиране на Надолни, но заявява, че трудно може да се направят добри предложения, които *„не завършват с подписване на хартия“*^{“37)}. В това време съветската страна не е в състояние да отиде по-далече от среща с Надолни, който моли да не се огласява въпросът за съветско-германския протокол и проблемите около него. Литвинов подчертава, че е възможно *„да се скрият нашите крачки от другите държави, които са засегнати, но уверявам ви, че те ще разберат за това от други източници“*^{“38)}. В своите спомени Надолни споменава, че в разговора си с Литвинов от 21 април 1934 г. е лансирал идеята за разширяване на Берлинския договор чрез подписване на договор за приятелство, който ще гарантира териториалната цялост на двете страни, и тази идея не среща категоричния отказ на съветската страна (Nadolny, 1985: 115).

На 27 април германският отговор и съветското заявление са публикувани в предговора към статията „Германия и Прибалтика“ във в. „Известия“. Отбелязано е, че *„целият свят знае и целият свят ще помни, че Съветският съюз е предложил конкретен метод за оздравяване на атмосферата в Източна Европа, а Германия е отхвърлила това предложение“*^{“39)}.

Германската дипломатия решително прекратява играта на „руските сенки“ и се връща към демонстративно изостряне на отношенията със Съветския съюз, използвано за укрепване на международното положение на нацистка Германия вследствие на демонстративното напускане на ОН и полско-германския договор за приятелство (26 януари 1934 г.). От 12 май 1934 г. немската преса възобновява в широки мащаби антисъветската кампания по повод на

гледа в СССР, прекратена чак през есента на 1934 г. За тази цел е създадена организацията „Братя в нужда“, която публикува в повечето немски вестници⁴⁰⁾ възвания и нападки срещу Съветския съюз. Този път в кампанията се включва и германското правителство. В реч от 16 май пред Конгреса на труда Хитлер яростно напада СССР за тежкия глад. Той обявява, че всичко необходимо за индустриализацията си страната получава от чужбина, и призовава целия свят да прекъсне икономическото си сътрудничество със социалистическата страна⁴¹⁾. Идеята си за бойкот на Съветския съюз фюрерът предварително „обсъжда“ в разговор с пълномощния министър на Великобритания в Берлин сър Ерик Фипс (1933 – 1937). На фона на тази кампания Рудолф Надолни разговаря с Хитлер, Фон Нойрат и Фон Бюлов, като продължава да настоява за подобряване на съветско-германските отношения и за нова инициатива за спасяване на тези отношения (Nadolny, 1985: 125). На 31 май Фон Бюлов одобрява записката на Надолни, в която е развита идеята за спасение на отношенията със СССР. Направено е предложение за сключване на споразумение или на съвместна съветско-германска декларация за премахване на съмнения за опасност за партньора, неговата територия или намеса във вътрешни работи. От друга страна, се забранява да се правят устни изявления за тези стъпки пред пресата⁴²⁾. Предвиждат се стъпки по разширяване на икономическите връзки, които могат да се предложат от канцлера към председателя на Совнаркома на СССР.

В тази обстановка постът на пълномощен министър на Германия в Москва се заема от човек, който цели нормализация на отношенията със СССР. Това се оказва безсмислено при откритата антисъветска политика на правителството в Берлин. Новият германски курс се стреми към договаряне със Запада. Затова Надолни става неудобен и трябва да си отиде.

Упорството на Надолни среща сериозна съпротива от страна на Хитлер, подкрепян от Фон Нойрат. Канцлерът отказва да одобри предложението му, заявявайки че *„не желае да има работа с тези хора“*⁴³⁾. Изказването е направено по повод на бъдещото развитие на съветско-германските отношения, както и за самия смисъл на мисията на Надолни. Това е намек за оставка, която той подава на 12 юни 1934 г. Оставката е приета и пълномощният министър напуска Москва завинаги. Вече в оставка, той отправя лично писмо до Адолф Хитлер, в което отново подчертава погрешното разбиране на отношенията със СССР и предсказва, че *„още веднъж германците ще се обърнат към Съветска Русия и ще искат тяхното приятелство“*⁴⁴⁾.

Надолни така и не се решава да разкрие на съветската страна причините за своята оставка. С тази задача се заема външният министър Фон Нойрат, който в официално писмо от 13 юни 1934 г. обяснява на Литвинов оставката с *„изключително лични причини, а именно недомлъвките между Надолни и*

Хитлер“⁴⁵⁾. Въпреки тези уверения съветската страна разглежда оставката като една от последните стъпки на нацистите за ликвидиране на Рапалското наследство. Това се подчертава от атаката на германската дипломация срещу проекта за Източен пакт. В отговор наркомът Литвинов заявява в реч пред Конгреса на Съветите, че *„искането на нацистите да убедят властта, че подкрепят СССР с най-добри чувства, не е заблудило никого в Совнаркома, още повече след като ние предложихме гаранции за сигурност и за териториалната цялост на нашите общи съседи“* (Sheinis, 1989: 103). Според съветското ръководство *„маската на нацистите е паднала и е показала тяхната враждебност към всички“*, с което *„се изгубило доверието, че Германия може да съдейства за създаване на ефективна система за политическа сигурност в Европа“*⁴⁶⁾. В тази обстановка СССР се обръща към единствената възможност за колективна защита – Обществото на народите.

Първите стъпки на националсоциалистите ясно показват, че политиката от Рапалския период е приключила. Това е политика на компромиси, на икономическа и политическа сигурност. Възможността за мирно ревизиране на договорите е безвъзвратно изгубена. Факт е, че далновидността и прагматизмът на германския пълномощен министър Надолни слагат своя отпечатък върху неговото предсказание за скорошното обръщане на Германия към Съветския съюз във време, когато все още не са изкристализирали агресивните външно-политически стъпки на нацистите.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. DVNP-Deutschenationale Volkspartei (Германска национална народна партия).
2. Berliner Börsen-Zeitung, 09.03.1933 – URL: <http://www.shoa.de/drittes-reich/propaganda/394-presse-im-dritten-reich.html>
3. Deutsche Geschichte 1933-1945. Dokumente zur Innen- und Außenpolitik, Frankfurt/Main, 1993, s. 131.
4. Ibid., s.132.
5. Berliner Börsen-Zeitung, 21.03.1933 – URL: <http://www.shoa.de/drittes-reich/propaganda/401-presse-im-dritten-reich.html>
6. ADAP, serie C, Bd. I,1, Gottingen, 1971, s.235.
7. Völkischer Beobachter, 07.05.1933 – URL: <http://www.dhm.de/lemo/html/weimar/innenpolitik/baobachter/>
8. Архив ВЧК: Сборник документов, М, 2007, с. 120.
9. Там же, с.121.
10. Архив ВЧК..., с. 125.

11. ADAP, serie C, Bd. I,2, Gottingen, 1971, s. 729.
12. Deutsche Geschichte 1933 – 1945. Dokumente zur Innen- und Außenpolitik, Frankfurt am Main, 1993, s.348.
13. Христоматия по отечественной истории (1914 – 1945), М, 1996, с. 263.
14. Sie waren nicht nur Gegner: Deutschen und Russen in zwei Jahrhunderten, Berlin, 1990, s.30; S. a.: Nadolny, Rudolf. Mein Beitrag. Erinnerungen eines Botschaftlers des Deutschen Reiches, Köln, 1985, s.90.
15. Ibid., s. 35.
16. Документы внешней политики СССР (ДВП), Т. 17, М, 1971, с.44.
17. ADAP, serie C, Bd. II, 1, Gottingen, 1973, s. 365.
18. Ibid, s. 463.
19. Документы внешней политики СССР, Т. 17, с.214.
20. ADAP, serie C, Bd. II, 1, Gottingen, 1973, s. 475.
21. ДВП., Т. 17, с. 214.
22. Там же.
23. Там же, с. 215.
24. ADAP, serie C, Bd. II, 2, Gottingen, 1975, s. 676.
25. Ibid., s. 684.
26. Ibid.
27. Ibid., s. 713.
28. Ibid., s. 714 – 715.
29. Ibid., s. 715.
30. Ibid., s. 723.
31. Ibid.
32. Ibid., s. 724.
33. ДВП, Т. 17, с. 253.
34. Советская внешняя политика в ретроспективе (1917 – 1991), М. 1993, с.204.
35. ДВП, Т. 17, с. 260.
36. Там же.
37. Там же, с. 261.
38. Там же.
39. Г. „Известия“, 27.04.1934; - URL: <https://oldgazette.ru/izvestie/index1.html>
40. Völkischer Beobachter, 12.05.1934, Berliner Börsen-Zeitung, 07.06.1934, Der gerade Weg, 15.06.1934; - URL: <http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/kalender/auswahl/date/>
41. Reden des Fuhrers – URL: <http://nseuropa.org/>

- 42. ADAP, serie C, Bd. II, 2, s. 726.
- 43. Ibid., s. 729.
- 44. Ibid, s. 731; S. a.: Baumgart, W. Botschafter Rudolf Nadolny. Russlandkenner oder Russlandverstehrer? Aufzeichnungen, Briefwechsel, Reden 1917-1953, Munchen, 2016, s. 315.
- 45. ДВП, Т. 17, с. 386.
- 46. ДВП, Т. 17, с. 705.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Akten zur deutschen Auswärtigen Politik (ADAP), Serie S, Band I/1,2; Band II/1, 2.* Göttingen, 1971.
- Archiv VCHK: Sbornik dokumentov. Moskva, 2007 [Архив ВЧК: Сборник документов, Москва, 2007].*
- Baumgart, W. (2016). *Botschafter Rudolf Nadolny. Russlandkenner oder Russlandverseher? Auszeichnungen, Briefwechsel, Reden (1917 – 1953).* München.
- Deutsche Geschichte (1933 – 1945). Dokumente zur Innen- und Außenpolitik.* Frankfurt/Main, 1993.
- Dokumenty vneshnei politiki SSSR, T. 2. Moskva, 1971 [Документы внешней политики СССР, Т. 2. Москва, 1971].*
- Hitler, A. (2001). *Moyata borba.* Sofia [Хитлер, А. (2001). *Моята борба.* София].
- Hrestomatiya po otechestvennoy istorii (1914 – 1945).* Moskva, 1996 [Хрестоматия по отечественной истории (1914 – 1945). Москва, 1996].
- Leonhard, W.(1992). *Spurensuche: Vierzig Jahre nach die Revolution erlöst ihre Kinder.* Köln.
- Mircheva, Hr. & Baeva, I. (1988). *Hristomatiya po nai-nova obshta istoriya.* Sofia [Мирчева, Хр. & Баева, И. (1988). *Хрестоматия по най-нова обща история.* София].
- Nadolny, R. (1985). *Mein Beitrag. Erinnerungen eines Botschftles des Deutschen Reiches.* Köln.
- Sheinis, Z. S.(1989). *Maxim Maximovich Litvinov: revolyutsioner, diplomat, chelovek.* Moskva [Шейнис, З. С. (1989). *Максим Максимович Литвинов: революционер, дипломат, человек.* Москва].
- Sie waren nicht nur Gegner: Deutschen und Russen in zwei Jahrhundert.* Berlin, 1990.
- Sovetskaya vneshnyaya politika v retrospective (1917 – 1991).* Moskva, 1993[Советская внешняя политика в ретроспективе (1917 – 1991). Москва, 1993].

OPERATION “NADOLNY” AND THE SOVIET-GERMAN RELATIONS (JANUARY 1933 – JUNE 1934)

Abstract. The article examines the specificities of Soviet-German relations during the first year of the Nazi rule in Germany. The main foreign policy steps of both parties are outlined, as well as the role of their representatives. Operation “Nadolny” is named after Rudolf Nadolny, a German ambassador in Moscow (August 1933 – June 1934), a brilliant career diplomat, one of the last great diplomats in the Weimar Republic, a convinced supporter of the policy of close cooperation with the Soviet Union. The clash between the German government and Rudolf Nadolny is clearly evident on the issue of the continuation of Rapal’s policy. This is a clash between the German ambassador’s foresight and pragmatism and the aggressiveness of the new authorities in Berlin. On the other hand, the authorities in Moscow wanted evidence of their safety and continued good relations. Nadolny succeeded to bravely predict Germany’s return to the USSR, which happened in August 1939.

✉ **Mr. Samuil Shivachev, PhD student**

University of Sofia
15, Tzar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: sami_king@abv.bg